

Maastopyöräily ja jokamiehenoikeudet

Anne Rautiainen, Suomen Latu ry

Jokamiehenoikeuden ydin

Jokamiehenoikeus tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta liikkua omin voimin luonnossa, oleskella ja kerätä tiettyjä luonnontuotteita ilman erityistä lupaa tai suostumusta. Jokamiehenoikeus on samanlainen riippumatta siitä, kuka omistaa maan tai on sen haltija. Jokamiehenoikeuden käyttämisestä ei tarvitse maksaa mitään.

Jokamiehenoikeudella ei saa liikkua toisten piha-alueilla, viljelyksillä, taimikoissa tai muissa erityiseen käyttöön otetuissa paikoissa, joissa jokamiehenoikeuden käyttäminen aiheuttaa todellista haittaa tai vahinkoa vallitsevalle maankäytölle. Jokamiehenoikeutta ei ole lainkaan alueilla, joilla viranomainen kieltää liikkumisen. Tällaisia alueita ovat mm. monet puolustusvoimien alueet, rajavyöhyke ja voimalaitosten läheisyydessä olevat alueet.

Luonnonsuojelulaki (36§) kieltää lakiin perustumattomien jokamiehenoikeuksia rajoittavien kylttien asettamisen, joten jokamiehenoikeudella tapahtuvaa toimintaa, kuten esimerkiksi pyöräilyä, ei voi kieltää ilman lakiin nojautuvaa perustetta. Luonnonsuojelualueilla ja kansallispuistoissakin maastopyöräilyä voidaan rajoittaa, jos kasvillisuuden tai eläimistön säilyminen sitä edellyttää (Luonnonsuojelulaki, 18 §). Jokamiehenoikeuden käyttämisen kieltäminen onkin aina poikkeus.

Tulenteko toisen maalla ei kuulu jokamiehenoikeuteen, vaan vaatii aina maanomistajan luvan. Yleiseen käyttöön tarkoitettujen tulipaikojen on kuitenkin tehty tulistelua varten, ja siksi niitä voi useimmiten käyttää, ellei rakenteisiin ole kiinnitetty omistajan toimesta kieltoja. Tulen syyttäjä vastaa aina siitä, että tuli ei pääse leviämään maastoon. Retkikeitintä ei yleisesti lueta avotuleksi ja sen käyttö luonto-oloissa on siksi sallittua.

Jokamiehenoikeudella saa:

liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen luonnossa, kuten metsissä, luonnon niityillä ja vesistöissä; ratsastaa;
oleskella ja yöpyä tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua;
poimia luonnonmarjoja, sieniä ja rauhoittamattomia kasveja;
onkia ja pilkkiä sekä
veneillä, uida ja peseytyä vesistöissä ja kulkea jäällä.

Jokamiehenoikeudella ei saa:

haitata maanomistajan maankäyttöä;
kulkea pihamailla, istutuksilla tai viljelyksessä olevilla pelloilla;
kaataa tai vahingoittaa kasvavia puita, ottaa kuivunutta tai kaatunutta puuta;
ottaa sammalta tai jäkälää;
tehdä avotulta toisen maalle;
häiritä kotirauhaa esimerkiksi leiriytyväällä liian lähellä asumuksia tai meluamalla;
roskata ympäristöä;
ajaa moottoriajoneuvolla maastossa;
häiritä tai vahingoittaa lintujen pesiä ja poikasia;
häiritä eläimiä eikä
kalastaa ja metsästää ilman asianomaisia lupia.

Maastopyöräily ja tapahtumien järjestäminen

Pyöräily kuuluu voimassa olevan lainsäädännön perusteella jokamiehenoikeuteen. Pyöräilyn aiheuttama maaston kuluminen riippuu muun muassa sääolosuhteista, vuodenaikasta ja maaperästä. Maastopyöräily on sallittua ilman maanomistajan suostumusta, mutta siitä ei saa aiheutua vähäistä suurempaa haittaa tai vahinkoa maankäytölle. Olemassa olevilla poluilla ja urilla pyöräileminen ei yleensä aiheuta haittaa maastolle. Jos maastopyöräilyyn käytetään laajassa mitassa samoja alueita, siitä on hyvä sopia maanomistajan kanssa. Merkityillä reiteillä voidaan ohjata maastopyöräilyä ja ehkäistä ulkoilun aiheuttamaa maaston kulumista.

Ryhmässä liikkuminen tai järjestetty toiminta ei sinällään sulje luonnossa liikkumista jokamiehenoikeuden ulkopuolelle. Myöskään toiminnan kaupallisuus ei määritä sitä, voidaanko toimia jokamiehenoikeudella vai ei. Jos toiminta aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa maanomistajalle, tai vahingon riski kasvaa, se edellyttää maanomistajan kanssa sopimista.

Näin ollen esimerkiksi tavanomaiset pyöräilyseuran järjestämät yhteislenkit ja retket kuuluvat pääsääntöisesti jokamiehenoikeudella toteutettavaan toimintaan. Vakitukselle tapahtumalle tai paljon käytetyn reitin osalle voidaan saada varmuutta ja jatkuvuutta sopimalla asiasta maanomistajien kanssa etukäteen.

Jos tapahtuma on niin suuri, että se edellyttää esimerkiksi lähtö- tai maalirakenteita tai liikenteenohjausta, se on kokoontumislain mukainen yleisötillaisuus ja edellyttää maanomistajan suostumusta.

Pyöräily metsätiellä ja yksityistiellä

Yksitysteillä ja metsätiellä voidaan rajoittaa moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla ajamista tietyin perustein, mutta jokamiehenoikeudella niillä saa mm. kävellä, pyöräillä ja hiihtää. Toiminta, joka nostaa tienpidon kustannuksia (mm. auras, lanaus, hiekoitus) edellyttää tienpitäjän luvan. Käytännössä jokamiehenoikeudella liikkuminen vaikuttaa harvoin tienpidon kustannuksiin, eikä liikkumiseen siksi voida, eikä ole tarpeen puuttua. Yksityistielain perusteella kilpailutoiminta vaatii tiekunnan tai teiosakkaiden luvan.

Sähköavusteiset pyörät

Ajoneuvolaki määrittää sähköavusteisen pyörän moottorittomaksi ajoneuvoksi eli polkupyöräksi. Näin silloin, kun polkupyörässä on enintään 250 W tehoinen sähkömoottori, moottori toimii vain poljettaessa ja se kytkeytyy pois toiminnasta nopeuden saavuttaessa 25 km/h. Samat tieliikennesäännöt koskevat polkupyörää ja sähköavusteista pyörää. *

Moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttämien maastossa vaatii aina maanomistajan luvan. Koska sähköavusteinen polkupyörä luokitellaan lainsäädännössä pyöräksi (ei moottorikäyttöiseksi ajoneuvoksi), sillä voidaan ajaa maastossa jokamiehenoikeudella.

Laki mahdollistaa polkupyöriin myös 1 kW tehoiset moottorit, mutta silloin pyörät luokitellaan kevyiksi sähköajoneuvoiksi ja ne saavat tietyn ajoneuvoluokan. Lain mukaan kevyillä sähköajoneuvoilla voidaan liikkua tieliikenteessä polkupyöriä koskevien liikennesääntöjen mukaisesti. Kevyellä sähköajoneuvolla liikkuminen maastossa ei kuulu jokamiehenoikeuden piiriin, vaan vaatii aina maastoliikennelain mukaisen maanomistajan luvan.

Ulkoilureittien perustaminen

Maankäyttösopimukset

Kunta voi perustaa ulkoilureitin omalle maalleen haluamallaan tavalla. Usein reitin tarkoituksenmukainen kulku kuitenkin edellyttää, että reitti kulkee myös muiden maanomistajien maiden kautta.

Kun ulkoilureitti perustetaan muualle kuin kunnan omalle maalle, se voidaan perustaa joko sopimalla tai ulkoilulain mukaisella reittitoimituksella. Suurin osa ulkoilureiteistä on perustettu sopimalla. Tällöin sopijaosapuolet voivat haluamallaan tavalla sopia reitin perustamiseen ja ylläpitoon liittyvistä asioista.

Ulkoilureittisopimuksen tekeminen kirjallisesti siten, että se sitoo sopijaosapuolia esimerkiksi 15 vuoden ajan, on usein perusteltua reitin pysyvyyden ja siihen tehdyn investoinnin varmistamiseksi. Kirjallisella sopimuksella varmistetaan, että kaikki reittiin ja sen käyttöön liittyvät tärkeät asiat on sovittu ja kirjattu osapuolten aikomusten ja yhteisymmärryksen mukaisesti.

Suomen Latu on tehnyt yhdistysten avuksi valmiin mallisopimuksen, jossa on pyritty ottamaan huomioon seikat, jotka vähintään olisi hyvä olla kirjattuna sopimukseen. Mallisopimusta voidaan hyödyntää yhteistyötä suunniteltaessa ja neuvoteltaessa. Mallisopimusta voidaan käyttää myös sopimuksen pohjana. Mallisopimus sellaisenaan ei sovi kuitenkaan allekirjoitettavaksi, vaan sopimusta on muokattava kuhunkin tapaukseen sopivaksi.

Ulkoilureittisopimuksen mallipohja:

<http://www.suomenlatu.fi/vaikuta/ulkoiluolosuhteet/ohjeita-ulkoilupaikkojen-rakentamiseen/ulkoilureitit.html>

Ylläpitosopimukset

Kunta voi ylläpitää ulkoilureittiä omana työnä tai sopia ylläpidon järjestämisestä jonkun muun tahon, kuten yhdistyksen, seuran, virkistysalueyhdistyksen tai Metsähallituksen kanssa. Ylläpitosopimuksissa sovitaan mm. tehtävistä, ylläpidon tasosta ja korvauksista.